

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

KAPOSVÁRI EGYETEM
ÁLLATTUDOMÁNYI KAR
Kémiai-Biokémiai Tanszék

A doktori iskola vezetője:
DR. HORN PÉTER
MTA rendes tagja

Témavezető:
DR. CSAPÓ JÁNOS
MTA doktora

A TŐGYGYULLADÁS HATÁSA A TEJ ÖSSZETÉTELÉRE KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A D-AMINOSAV-TARTALOMRA

Készítette:
POHN GABRIELLA

KAPOSVÁR
2008

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉSEK

A tejtermelő tehenek tőgygyulladás az összetett okú, ún. produkciós betegségek közé tartozik. A tehenek iparszerű tartási körülmények közötti tartása, a legelőn tartás elhagyása, a nagy állatsűrűség, a gépi fejés alkalmazása és a magas tejtermelés anyagcserére gyakorolt hátrányos hatása következtében megnőtt az esélye, hogy a kórokozó képességgel bíró mikroorganizmusok az állat környezetében vagy testfelületén, nyálkahártyáin feldúsuljanak, a tőgybe jussanak, és ott – a nem kielégítő ellenállóképesség miatt – elszaporodva, tőgygyulladást idézzenek elő. A külső és belső hajlamosító tényezők eredményeképp kialakuló tőgygyulladásban tehát a különféle mikroorganizmusok meghatározó szerepet töltenek be.

A tőgygyulladások okozta gazdasági veszteségek közül a legjelentősebb tényező a tejárbevétel csökkenése. Ennek legnagyobb részéért a tejtermelés-csökkenés felelős, de esetenként jelentős tényező lehet a tejminőség romlása miatt előálló és az emberi fogyasztásra alkalmatlan, elkülönített tejből származó veszteség is.

Már a szubklinikai masztitisz korai stádiumában is jelentkeznek bizonyos elváltozások a termelt tejben, amelyek a tej feldolgozhatósága illetve a fogyasztás szempontjából is kedvezőtlen hatással bírnak. Több cikk jelent meg tej és tejtermékek D-aminosav-tartalmával kapcsolatban is, melyekből nyilvánvalóvá vált, hogy a D-aminosavak elsősorban nem a technológiai beavatkozás (hőkezelés, hőntartás) miatt jönnek létre, hanem a mikrobiális tevékenység következményei.

Feltételezhetjük ezért, hogy az egészséges tehéntejben is jelenlévő nyomnyi mennyiségű D-aminosavak a teheneknél gyakran előforduló szubklinikai masztitisz során előállt bakteriális fertőzés következményei, és a D-aminosavak a baktériumok anyagcsere-termékeiként kerülnek be a tejbe.

A diagnosztizálás szempontjából is érdeklődésre tarthat számot, hogy a szubklinikai masztitisz előrehaladtának mértékével, hogyan változik a tej D-aminosav-tartalma, és hogy van-e összefüggés a gyulladást kiváltó mikrobafajok és a tej D-aminosav-tartalma között.

A disszertáció tárgyát képező kísérletek főbb célkitűzései az alábbi módon csoportosíthatók és fogalmazhatók meg:

1. A szabadaminosav- és szabad D-aminosav-tartalom diagnosztikai értékének vizsgálata tehéntej esetében.

1.1. Az egészséges tehenek első kettő tejsugarának és az első tejsugarakat nem tartalmazó elegytejének szabad D-aminosav-tartalmának vizsgálata.

1.2. Az egészséges és a masztitiszes tehenektől fejt tej szabadaminosav- és szabad D-aminosav-tartalmának összehasonlítása.

2. A tőgygyulladást kiváltó baktériumfajok elkülöníthetőségének vizsgálata szabadaminosav- és a szabad D-aminosav-tartalom alapján.

2.1. A mikrobafajok hatása a szabadaminosav-tartalomra.

2.2. A mikrobafajok hatása a szabad D-aminosav-tartalomra.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

2.1. Tejminták és a mintavétel körülményei

A gyulladássos tőgyből a tejmintákat 3 déldunántúli tehenészeti telep holstein-fríz teheneitől vettük. Mindhárom holstein-fríz állományt kötetlen tartásmódban tartották. Az egyedek genotípusa, a laktáció száma illetve fázisa nem volt mintavételi kritérium. A takarmányozás TMR (Total Mix Ration)-el történt.

Az egészséges és a masztitises egyedek megkülönböztetésére és a gyulladás fokozatainak azonosítására a California-Mastitis-Test (CMT) hazai változatát, a Mastitest-et – a higiéniai rendszabályok betartása mellett – alkalmaztuk. A negatív (–) minták esetében azon egyedek elegytejéből történt a mintavétel, ahol mind a 4 tőgynegyed egészséges volt. Pozitív esetben az egyedek, a tej-reagens elegy viszkozitásának változása alapján, +, ++, +++, +++++ minősítést kaptak. A mintavételt 25 egyednél tőgynegyedenként végeztük el.

Annak eldöntésére, hogy a baktériumokban gazdag első tejsugarak tartalmaznak-e D-aminosavakat, 5 tehén minden tőgynegyedének első kettő tejsugarát (egyedenként kb. 10–12 cm³) külön fejtük, majd miután meggyőződünk arról, hogy az egyed mastitest próba alapján negatív, az első tejsugarak aminosav-összetételét hasonlítottuk ugyanazon egyedek első tejsugarakat nem tartalmazó tejének összetételéhez. A tejmintákat a mintavétel után azonnal jeges vízben hűtöttük, majd két órán belül mélyhűtőpultba raktuk, és ott –25 °C-on tároltuk a minták aminosav-analízisre történő előkészítéséig.

A kísérletbe vont tehenek tőgynegyedeiből – a mastitest próba elvégzése után – bakteriológiai vizsgálatra 200 tejmintát küldtünk. Steril műanyag csőben 10–12 ml tejsugarat fogtunk fel, a mintákat a laboratóriumba érkezésig mélyhűtve (–18 °C) tároltuk. A laboratóriumi vizsgálatok az Országos Állategészségügyi Intézetben (Budapest) történtek.

2.2. Mikrobiológiai vizsgálatok

A laboratóriumi feldolgozás során 0,01 ml tejet szélesztettek 5% juhvért tartalmazó Columbia-agarra (*Merck KGaA, Darmstadt, Germany*). A táptalajok aerob légkörben, 37 °C-on történő inkubálása után 24 majd 48 óra múlva értékelték a tenyészeteket. A legalább 5 db, azonos morfológiájú baktériumtelepet tartalmazó szintenyészetet tekintettek masztitisz-kóroktani szempontból gyanúsnak. A kitenyésztett kórokozó baktériumtörzseket a telep morfológia, Gram-festés, kataláz-, oxidáz-próba alapján csoportosítva, a biokémiai tulajdonságok vizsgálatán alapuló ATB baktérium-meghatározó rendszer (*bioMérieux sa, Marcy-l'Etoile, France*) megfelelő paneleinek segítségével faji szinten azonosították.

2.3. Kémiai vizsgálatok

A minták kémiai analízisét a Kaposvári Egyetem Állattudományi Karának Kémiai-Biokémiai Tanszékén végeztük.

A szabad aminosavak és a szabad D- és L-aminosavak koncentrációjának mérésére a fehérjék triklórecetsavas kicsapása és eltávolítása után került sor. Az analízis előtt a szabad aminosavakból OPA (orto-ftáaldehid) és 2-merkaptóetanol reagenssel gyűrűs származékot képeztünk, az aminosav-enantiomerekből pedig OPA és TATG (1-tio- β -D-glükóz-tetraacetát) reagensekkel diasztereomer-párokat hoztunk létre, hogy az elválasztás akirális állófázisú oszlop használatával is megvalósítható legyen. Az szeparációt Superspher 60 és LiChrospher 100 típusú, RP-8e állófázisú oszlopokon (125 mm x 4 mm i.d.) végeztük el. A detektálás során a diasztereomerek fluoreszcens jelét mértük (λ_{ex} : 325 nm, λ_{em} : 420 nm). A származékképzésre és analízisre egy MERCK-Hitachi gyártmányú, LaChrom típusú nagyhatékonyságú folyadékkromatográfot alkalmaztunk, mely a következő modulokból állt: L-7250 programozható

mintaadagoló és származékképző egység, L-7100 szivattyú, L-7350 oszloptermosztát, L-7480 fluoreszcens detektor és D-7000 AIA adatátalakító egység. Az adatgyűjtést és feldolgozást a „D-7000 HPLC System Manager” (HSM) program segítségével végeztük.

A minták összes szabadaminosav-tartalmának meghatározására, illetve a folyadékkromatográfiás analízissel kapott eredményekkel való összevetésre, az ioncserés oszlopkromatográfia elvén működő Aminochrom OE-914 típusú aminosav-analizátort is alkalmaztunk. Az elválasztást *Kemochrom 9* típusú gyantával töltött kationcserélő oszlopon (230mm x 4,5mm) végeztük, az aminosavak ninhidrinnel képzett származékaink abszorbanciáját 570 és 440 nm hullámhosszon mértük.

2.4. Az adatok statisztikai értékelése

Az eredmények értékelése SPSS for Windows 10.0 (SPSS Inc., 1999) statisztikai programcsomaggal történt.

Annak eldöntésére, hogy az első tejsugarak és az elegytej szabad D-aminosav-koncentrációja között kimutatható-e statisztikailag igazolható különbség kétmintás független t-próbát végeztünk.

Az egészséges és a mastitest próba fokozatainak megfelelő és a kórokozók általi gyulladással tejminták szabadaminosav- és szabad D-aminosav-tartalma közti különbséget egytényezős varianciaanalízissel vizsgáltuk. A vizsgált változók átlagértékeinek összehasonlítására Student-Newman-Keuls tesztet használtunk 5%-os konfidencia szinten.

Diszkriminancia-elemzéssel arra kerestünk választ, hogy mely változók (független változók: szabad aminosav, szabad D-aminosav) alapján különböznek leginkább a csoportok (függő változók: mastitest próba fokozatai, baktériumfajok) egymástól, azaz a csoportba való tartozás előrejelezhető-e a független változók egy választott csoportja alapján.

3. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

3.1. Az egészséges tehenek első kettő tejsugarának és az első tejsugarakat nem tartalmazó elegytejének szabad D-aminosav-tartalma

Méréseink során megállapítottuk, hogy a baktériumban dús első két tejsugár szignifikánsan több D-aszparaginsavat, D-glutaminsavat és D-alanint tartalmaz, mint az első tejsugarakat nem tartalmazó elegytej. Fentiekén kívül az első tejsugarakból sikerült még D-allo-izoleucint is kimutatni, melyet még nyomokban sem találtunk meg az elegytejben.

3.2. Az egészséges és a mastitisesz tehenektől fejt tej szabadaminosav- és szabad D-aminosav-tartalma

A mastitest próba magasabb fokozataiban a szabad aminosavak mennyisége jelentős mértékben megnő. Az +-es minősítésű tej kétszer, a ++-es minősítésű három és félszer, a +++ és ++++-es minősítésű tej pedig öt-öt és félszer annyi szabad aminosavat tartalmaz, mint a normális – a mastitest próba alapján negatívnak minősített – tej. A normális tej értékeihez viszonyítva legszembetűnőbb a növekedés az izoleucin, a leucin, az alanin, az aszparaginsav, a prolin és a glutaminsav esetében. A többi aminosav esetében a viszonylagosan kicsi abszolút mennyiségek miatt a növekedés nem számottevő. Elvégezve a diszkriminancia-analízist megállapítottuk, hogy a vizsgált csoportok (mastitest próba fokozatai) a szabad aminosavak abszolút mennyisége alapján jól elkülönülnek, továbbá minden csoport 100%-ban kategorizálható az adott független változók alapján.

Az egészséges és a mastitest próba különböző fokozatainak megfelelő beteg tőgyből származó tej szabad D-aminosav-tartalmát vizsgálva az alábbi megállapításokat tehetjük. A mastitest próba alapján negatívnak

minősített tejminták is tartalmaznak szabad D-aszparaginsavat, D-glutaminsavat és D-alanint. Ezek a mennyiségek szinte elhanyagolhatók a mastitest próba különböző fokozatainak megfelelő tejmintákhoz viszonyítva. Az +-es minősítésű tejmintákban a D-aszparaginsav, a D-glutaminsav és a D-alanin mellett megjelenik a D-valin, a D-allo-izoleucin, a D-leucin és a D-lizin is. A ++-, +++- és ++++-es mintákból még további két D-aminosavat, a D-serint és a D-prolint is ki tudtuk mutatni. A többi fehérjeépítő aminosav D-enantiomerje még csak nyomokban sem volt jelen a mintákban. A szabad D-aminosavak aránya (a számolásnál a folyadékkromatográfiával meghatározott szabad D-aminosavak mennyiségét elosztottuk az ioncserés oszlop-kromatográfiával meghatározott összes szabad aminosav mennyiségével, és az eredményt szoroztuk százszal, $(D/(D+L) \cdot 100)$) az összes szabad aminosavhoz viszonyítva a negatív illetve az +-es mintáknál a legkisebb, és a betegség fokának növekedésével a legtöbb aminosavnál nő. Kivételt képeznek ezalól a D-leucin és a D-lizin, ahol nem találtunk különbséget a ++-es, +++-es vagy ++++-es minták között. A D-aminosavak abszolút mennyisége alapján diszkriminancia-analízis segítségével megállapítottuk, hogy a negatív, az +-, a ++-es minták egymástól jól elkülöníthetők, a +++- és ++++-es minták azonban a független változók alapján nem kategorizálhatók. A mért változók közül különösen a D-aszparaginsav, a D-glutaminsav, D-alanin és a D-aminosavak összege jelentős hatással bír. Ezen kívül a D-allo-izoleucin és D-lizin hatása sem elhanyagolható.

3.3. A tejminták bakteriológiai vizsgálata

A gyulladással járó tejmintákban nyolcféle kórokozót sikerült a bakteriológiai vizsgálat során azonosítani. Kémiai analízist csak a monokontaminált minták esetében végeztünk. Az azonosított, hazánkban jellemzően tőgygyulladás-patogén mikrobák az alábbiak: *Streptococcus dysgalactiae*, *Streptococcus uberis*, *Escherichia coli*, *Staphylococcus aureus*,

Pasteurella multocida, *Corynebacterium bovis*, *Arcanobacter pyogenes*,
Pseudomonas aeruginosa.

3.4. A mikrobafajok hatása a szabad D-aminosav-tartalomra

Méréseinket a nyolc baktériumfaj által kiváltott +++ és ++++ mastitest fokozatú gyulladós tejminták aszparaginsav, glutaminsav, és alanin enantiomer párojaira végeztük el. Mivel a baktériumok sejtfalának peptidoglikánjaiban és anyagcsere termékeikben e három aminosav-enantiomer pár van a legnagyobb koncentrációban jelen, ezért mennyiségük biztonsággal kimutatható.

A vizsgált mastitest próba szerint azért választottuk a +++ és ++++ mintákat, mert korábbi méréseink alapján bizonyítható volt, hogy ezekben a legintenzívebb a bakteriális tevékenység, ennek következtében a legmagasabb a szabad D- és az összes szabadaminosav-tartalom. A +++ és ++++ minták szabad D-aminosav- és szabadaminosav-tartalma szignifikánsan nem különbözik, ezért alkalmasak együttesen az aminosav-tartalom vizsgálatára.

A szabad D-aminosavak abszolút mennyisége alapján megállapítható, hogy a negatív tejminta a vizsgált aminosavak tekintetében és azok összegében is, szignifikánsan kevesebbet tartalmaz, mint a kórokozók által kiváltott gyulladós tejminta. A D-aszparaginsav (D-Asp) mennyiségét értékelve elmondhatjuk, hogy a *Corynebacterium bovis*, *Streptococcus uberis* és az *Escherichia coli* általi gyulladós mintáknál szignifikáns különbség mérhető. Az *Streptococcus uberis* által fertőzött tejnél szignifikánsan nagyobb koncentráció mérhető, mint az összes többi fertőzött minta tekintetében.

A D-glutaminsav (D-Glu) esetében az értékelés lényegesen könnyebb, mint a másik két D-aminosavnál, ugyanis a *Staphylococcus aureus* és a *Pseudomonas aeruginosa* által kiváltott gyulladós tejminták kivételével szignifikánsan igazolható különbségeket kaptunk.

A D-alanin-tartalom (D-Ala) vizsgálata esetén a kórokozók közül egyedül az *Escherichia coli* által fertőzött tej aminosav-tartalma mutat szignifikáns különbséget, viszonylag magas koncentrációval.

A szabad D-aminosavak aránya $(D/(D+L) \cdot 100)$ alapján megállapíthatjuk, hogy a negatív tejminta mindhárom aminosav esetében szignifikánsan különbözik a baktériumfajokat tartalmazó gyulladáshoz társított tejmintáktól. Elemezve a D-Asp-tartalmat megállapíthatjuk, hogy a mikrobafajok közül a *Staphylococcus aureus* és az *Escherichia coli* fajok D-Asp-tartalma szignifikánsan nagyobb, mint a többi csoporté. A többi fertőzött tejminta között azonban nincs statisztikailag igazolható különbség. Tehát a D-Asp% alapján csak a negatív tejminta illetve a *Staphylococcus aureus* és az *Escherichia coli* faj azonosítható. Ezért levonhatjuk azt a következtetést, hogy a vizsgált aminosav nem alkalmas a patogén mikrobák azonosítására. A csoportok D-glutaminsav-tartalmának átlagértékeit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az alkalmas lehet a mikrobafajok azonosítására, mivel a csoportok között a vizsgált aminosav mennyiségében szignifikáns különbség volt. A D-alanin átlagértékeinek vizsgálata alapján az alábbi megállapítást tehetjük. A *Streptococcus uberis* kórokozó által kiváltott gyulladáshoz társított tejminta szignifikánsan kevesebb D-Ala-t tartalmaz, mint a többi fertőzött tejminta. Ezen aminosav alapján a többi kórokozó azonban nem azonosítható.

3.5. A mikrobafajok hatása a szabadaminosav-tartalomra

A szabad aminosavak vizsgálata ugyanazokból a mintákból történt, amelyekből az enantiomereket mértük. A szabad aminosavak abszolút mennyiségét mérve megállapítottuk, hogy a negatív tejminta – a fenilalanin-tartalmat kivéve – szignifikánsan különbözött az összes többi kórokozótól. A baktériumfajok között csak néhány aminosav esetében mérhető szignifikánsan igazolható különbség mérhető. Az *Escherichia coli* és a *Streptococcus uberis* által kiváltott gyulladáshoz társított tejek

aszparaginsav- (Asp) tartalma szignifikánsan nagyobb, mint a többi tejmintánál mért érték. A két kórokozó által kiváltott masztitiszes tejek között is jelentős különbség mérhető. Kimagaslóan nagy Val-tartalmat kaptunk az *Escherichia coli* által fertőzött minta esetében, mely szignifikánsan több, mint a *Streptococcus uberis*-től fertőzött minta, és mindkét minta Val-tartalma szignifikánsan nagyobb a többi vizsgált masztitiszes mintánál. A *Streptococcus uberis* és az *Escherichia coli* általi masztitiszes minták tirozin- (Tyr) tartalma egymástól szignifikánsan nem különbözik, de mindkettő szignifikánsan nagyobb a *Staphylococcus aureus* és az *Arcanobacter pyogenes* által fertőzött tejnél, amelyek szignifikánsan többet tartalmaztak tirozinból a negatív- és a masztitiszes mintáknál is.

A szabad aminosavak összegét tekintve a negatív tejminta szignifikánsan kisebb volt az összes gyulladós mintánál. A baktériumfajok közül az *Escherichia coli*, a *Staphylococcus aureus* és az *Arcanobacter pyogenes* által fertőzött tejminta különíthető el.

Diszkriminancia-elemzés segítségével megállapítottuk, hogy a vizsgált kórokozók közül, a független változók alapján, a *Streptococcus uberis*, az *Escherichia coli* és a *Staphylococcus aureus* fajok által fertőzött masztitiszes minta jól elkülöníthető. Az aminosavak közül a hisztidin, az aszparaginsav, glutaminsav, és az aminosavak összegének hatása jelentős.

A szabadaminosav arányát az összes aminosav százalékában fejeztük ki ($D/(D+L) \cdot 100$). Méréseink során megállapítottuk, hogy az egyes baktériumfajok általi gyulladós minták szabadaminosav-tartalma között nincs szignifikánsan igazolható különbség ($P > 0,05$), azonban vannak olyan aminosavak, melyek részaránya jellemző az adott mikrobafajra. A kórokozók között a *Streptococcus uberis* okozta gyulladós tőgyből származó tej glicintartalma esetében szignifikáns különbség mérhető ($P < 0,05$). Megállapíthatjuk, hogy az *Escherichia coli* faj okozta masztitiszes tej jelentősen több fenilalanint tartalmaz ($P < 0,05$). A lizintartalom vizsgálata esetén szignifikánsnak tekinthető

eltérést csak a *Pseudomonas aeruginosa* által kiváltott kóros elváltozású tejnél tapasztaltunk. Diszkriminancia-analízis során megállapítottuk, hogy a kórokozók közül *Pasteurella multocida*, a *Pseudomonas aeruginosa* és a *Streptococcus dysgalactiea* által fertőzött tejminták a vizsgált változók alapján elkülöníthetők.. A független változók közül a glutaminsav és a lizin hatása jelentős. Az *Escherichia coli* és a *Staphylococcus aureus* fajok által kiváltott masztitiszes minták egymástól nem, de az összes többi kórokozótól jól elkülöníthetők.

4. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

4.1. A tőgygyulladás hatása a tej szabadaminosav- és szabad D-aminosav-tartalmára

Vizsgálataink igazolták, hogy van összefüggés a masztitisz fokozatai és a tejben található összes szabad és szabad D-aminosav mennyisége között. A gyulladással tőgyből származó tej összes szabad D-aminosav-tartalma és a szabad aminosavakon belül a szabad D-aminosavak részaránya a betegség előrehaladtával nő. Vizsgálatainkból úgy tűnik, hogy nincs lényeges különbség a +++ -es és a ++++-es minták szabad D-aminosav-tartalma között sem abszolút értékben, sem az aminosavak egymáshoz viszonyított arányában. A mastitist próba alapján negatívnak minősített tejminták és az elegytej is tartalmaz szabad D-aszparaginsavat, D-glutaminsavat és D-alanint. Az így kapott mennyiségek azonban elhanyagolhatók a mastitist próba különböző fokozatainak megfelelő tejmintákhoz viszonyítva. Valószínűsíthető, hogy az elegytej D-aminosav-tartalmát okozhatja egyrészt a baktériumokban gazdag első tejsugarak hozzáfejtése a tejhez, másrészt a tőgygyulladást okozó baktériumok jelenléte, azok anyagcseretermékei, illetve a baktériumok pusztulása után a sejtfalban lévő peptidoglikánok D-aminosav-tartalma. A szabadaminosav-tartalom alapján a mastitist próba fokozatainak megfelelő tejminták egymástól jól elkülöníthetők. A kettő-, három- és a négykeresztes minősítésű tejminták szabadaminosav-összetétele kezd egyre jobban hasonlítani a kolosztrum szabadaminosav-összetételére. Összességében megállapíthatjuk, hogy a szabadaminosav- és szabad D-aminosav-tartalom együttes mérésével a tőgygyulladás előrehaladásának mérétéke előre jelezhető.

4.2. A baktériumfajok hatása a tej szabadaminosav- és szabad D-aminosav-tartalmára

A szabad D-aminosavak abszolút mennyisége és aránya alapján is megállapítottuk, hogy a negatív tejminták mindhárom enantiomer tekintetében jelentősen eltérnek a gyulladással tőgyből származó tejmintáktól. Vizsgálataink arra utalnak, hogy az enantiomerek közül a D-Glu százalékos

mennyisége alkalmas lehet a baktériumfajok azonosítására, mivel értéke számottevően különbözik az egyes mikrobák okozta masztitiszes mintákban. A kórokozók által kiváltott gyulladással tej D-Asp és D-Ala abszolút mennyisége alapján néhány baktériumfaj azonosítása lehetővé válhat, a D-Glu alapján két kórokozó által fertőzött tej kivételével szignifikánsan igazolható különbségeket kaptunk. A vizsgált D-aminosavak alkalmasak a tej bakteriális szennyezettségének előrejelzésére, azonban a gyulladást kiváltó kórokozók azonosítása ezen változók alapján nem lehetséges.

A szabadaminosav-tartalom vizsgálata alapján megállapítottuk, hogy a negatív tejmintában a szabad aminosavak abszolút mennyisége – a fenilalanin-tartalmat kivéve – szignifikánsan különbözik a baktériumfajok okozta masztitiszes tejek szabadaminosav-tartalmától. A szabad aminosavak összegét tekintve csak a különíthető el. A szabad aminosavak aránya alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy az egyes baktériumfajok között nincs szignifikánsan igazolható különbség az aminosavak arányában. Vannak azonban olyan aminosavak, melyek részaránya jellemző az adott mikrobafajra. Mérési eredményeink arra utalnak, hogy a szabad aminosavak aránya alapján a fertőzött tejminták jobban elkülöníthetők.

Vizsgálataink felhívják a figyelmet arra is, hogy a nagy baktériumszámú tej jelentős mennyiségű D-aminosavat tartalmaz, ami – mivel a D-aminosavak íze más, mint az L-aminosavaké – hatással lehet a belőle előállított tejtermékek minőségére.

Az elegytej D-aminosav-tartalmának vizsgálatával fel tudjuk hívni a figyelmet az állomány tőgyegészségügyi helyzetének romlására, ugyanis a D-aminosavak jelenléte bakteriális fertőzöttségre utal, továbbá a szabad aminosavak és szabad D-aminosavak koncentrációjának mérésével a gyulladás mértéke előre jelezhető.

5. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

Az első tejsugarak szignifikánsan több D-aminosavat tartalmaznak, mint az elegytej, ami a bakteriális tevékenységnek tulajdonítható.

A mastitest próba fokozatainak megfelelően nő az összes szabad és a szabad D-aminosav mennyisége a tejben.

A szabadaminosav-tartalom alapján a mastitest próba fokozatai elkülöníthetőek, a szabad D-aminosav-tartalom alapján a +++ és ++++-es minták nem különíthetőek el.

Az egyes kórokozók által kiváltott gyulladós tőgyből származó tej szabadaminosav-tartalma szignifikánsan nem különbözik, vannak azonban olyan aminosavak, melyek részaránya jellemző az adott mikrobafajra.

A tőgygyulladást kiváltó kórokozók csak részben különíthetőek el a szabadaminosav-tartalom alapján.

A D-alanin-tartalom mellett a D-aszparaginsav- és D-glutaminsav-tartalom is alkalmas a tej bakteriális szennyezettségének jelzésére.

6. A DISSZERTÁCIÓ TÉMAKÖRÉBŐL MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK

Magyar nyelven megjelent tudományos közlemények:

1. Csapó J. – Schmidt J. – Csapó-Kiss Zs. – Holló G. – Holló I. – Wágner L. – Cenkvári É. – Varga Visi É. – Pohn G. – Andrásy-Baka G.: A bakteriális eredetű fehérje mennyiségének meghatározása a D-aszparaginsav, a D-glutaminsav és a diaminopimelinsav-tartalom alapján. *In: Állattenyésztés és Takarmányozás.* 2001. 50. 125-137.
2. Csapó J. – Csapó-Kiss Zs. – Varga Visi É. – Pohn G. – Pétervári E.: Élelmiszerek D-aminosav-tartalma. *In: Tejgazdaság.* 2001. 1. 1-11.
3. Pohn G. – Albert Cs. – Csapó J.: A mikroorganizmusok hatása a tej D-aminosav tartalmára. *In: Tejgazdaság.* 2006. 65. 40-45.
4. Albert Cs. – Pohn G. – Lóki K. – Salamon Sz. – Albert B. – Sára P. – Mándoki Zs. – Csapó-Kiss Zs. – Csapó J.: A nyerstej mikroorganizmusainak hatása a tej és tejtermékek szabadaminosav- és szabad D-aminosav-tartalmára. *In: Acta Agraria Kaposvariensis.* 2007. 3. 1-13.

Idegen nyelven megjelent tudományos közlemények:

1. Csapó, J. – Csapó-Kiss, Zs. – Stefler, J. – Pohn, G. – Horn, P. – Martin, T.G.: D-amino acid content of mastitic milk. *In: Hungarian Agricultural Research.* 2000. 9. 3. 7-10.
2. Pohn, G. – Csapó, J.: Free D-amino acid content of milk from mastitic udder. *In: Acta Agraria Kaposváriensis.* 2002. 6. 2. 149-157.
3. Pohn, G. – Csapó, J. – Varga-Visi, É.: Determination of the enantiomers of methionine and cyst(e)ine in the form of methionine sulphon and cysteic acid after performic acid oxidation by reversed

phase high performance liquid chromatography. *In: Agriculturae Conspectus Scientificus*. 2003. 68. 4. 269-273.

4. Csapó, J. – Pohn, G. – Varga-Visi, É. – Csapó-Kiss, Zs. – Terlaky-Balla, É.: Mercaptoethanesulphonic acid as the reductive thiol-containing reagent employed for the derivatization on amino acids with o-phthaldialdehyde analysis. *In: Chromatographia*. 2004. 60. 231-234.
5. Pohn, G. – Albert, Cs. – Lóki, K. – Csapó-Kiss, Zs. – Csapó, J.: Effect of microorganisms on free amino acid content of milk and various dairy products. *In: Agriculture*. 2007. 13. 192-196.

Proceedingekben teljes terjedelemben megjelent közlemények:

1. Csapó J. – Csapó-Kiss Zs. – Pohn G. – Pétervári E.: Nagyhatékonyságú folyadékkromatográfias módszerek élelmiszerek D-aminosav-tartalmának meghatározására. *Analitikai és Környezetvédelmi Konferencia*. Mosonmagyaróvár, 2000. okt. 26-27. 3-12.
2. Pohn G. – Csapó J.: A tőgygyulladás hatása a tej összetételére, különös tekintettel a D-aminosav-tartalomra. *12. Magyar Buiatrikus Kongresszus*. Balatonfüred, 2001. okt. 12-14. 1-6.
3. Csapó J. – Pohn G. – Terlaky-Balla É. – Csapóné Kiss Zs. – Csokona É.: A tejsavbaktériumok által termelt D- és L-tejsav valamint D- és L-aminosav enantiomerek szétválasztása és meghatározása nagyhatékonyságú folyadékkromatográfiával. *Műszaki Kémiai Napok '02*. Veszprém, 2002. ápr. 16-18. 50-53.
4. Pohn G. – Csapó J.: A mikroorganizmusok hatása a tej D-aminosav-tartalmára. *Műszaki Kémiai Napok '04*. Veszprém, 2004. ápr. 20-22. 82-86. p.
5. Albert Cs. – Pohn G. – Lóki K. – Salamon Sz. – Albert B. – Sára P. – Mándoki Zs. – Csapó J.-né. – Csapó J.: A nyerstej összcsíraszámának hatása a különböző tejtermékek szabadaminosav- és a szabad-D-aminosav-tartalmára. *In: Műszaki Kémiai Napok '07*. Veszprém, 2007. április 25-27. 221-227.

6. Pohn, G. – Albert, Cs. – Salamon, Sz. – Varga-Visi, É. – Sára, P. – Albert, B. – Csapó-Kiss, Zs. – Csapó, J.: Effect of microorganisms on the amino acid content of milk. *KRMIVA 49 2007*. Zagreb, 2007. Sept. 24-26. 15-21.
7. Pohn G. – Sára P. – Csapóné Kiss Zs. – Csapó J.: A mikroorganizmusok hatása a tej D-aminosav-tartalmára. *18. Magyar Buiatrikus Kongresszus*. Siófok, 2007. okt. 10-13. 186-190.

Proceedingekben megjelent abstractok:

1. Csapó-Kiss, Zs. – Fox, P.F. – Csapó, J. – Varga-Visi, É. – Pohn, G. – Kametler, L.: Total free and free D-amino acid content of milk and cheeses. *EAAP-51st Annual Meeting*. Netherlands, 2000. aug. 21-24. 224.
2. Pohn G. – Csapó J. – Csapó-Kiss Zs. – Terlakyné Balla É. – Vargáné Visi É.: A tőgygyulladás hatása a tej D-aminosav-tartalmára. *KÉKI 299. Tudományos Kollokvium*. Budapest, 2000. szept. 29. 6.
3. Pohn, G. – Csapó, J.: Influence of microorganisms causing mastitis on D-amino acid content of milk. *2nd Central European Congress of Food*. Budapest, 2004. ápr. 26-28. P-S-57.
4. Pohn, G. – Albert, Cs. – Salamon, Sz. – Csapó-Kiss, Zs. – Csapó, J.: Effect of microorganisms on D-amino acid content of milk. *EAAP-58th Annual Meeting*. Dublin, 2007. Aug. 26-29. P-20, 204.